

LA VASTUSE TERVIKLIKKUS

JÄTTIS SOOVIDA

Saksa rahvuslik-romantilise ooperi «moderniseeritud» lavastus — nii võib ehk nimetada läinud aasta lõpul RAT «Estonias» esietendunud C. M. von Weberi ooperit «Nõidkütt» (Boris Tõnismäe lavastus, kunstnik Tõnu Virve).

«Lavastajana ja kunstnikuna püüdsime luua õhkkonna, mis on näitleja teenistuses — selle isikul põhineb iga teatri kogu tegevus» (kavalehelt). Sõnateatris on näitleja ainuvalitseja, ta võib teksti mõtterõhke ümber paigutades saavutada erinevaid tulemusi materjali interpreteerimises, teose üldist tasakaalu muutmata. Muusikateatris (ooperis) mängib sõna kõrval olulist osa muusika, mis võetakse aluseks tüki lavastamisel. Sellistel muusikaajaloo kullafondi kuuluvatel ooperitel nagu näiteks «Carmen», «Aida», «Boriss Godunov» on välja kujunenud traditsioonilised lavastusprintsüübid. Igati tervitatav on püüe saksa rahvusliku ooperi tipp-teost lavale tuua mittetraditsioonilises transkriptsioonis.

Mis puudutab näitlejat, siis vajab «Nõidkütt» oma nõudlike kõnedialoogidega tõesti mitte ainult esmaklassilist lauljat, vaid ka head näitlejat. Kuid just siin tekib kohati dispropertsioon nende kahe pooluse vahel. Esile peab tõstma Anu Kaalu ja Helgi Sallot, kes Anncheni kuju nii muusikaliselt kui sõnaliselt lausa nauditavaks teevad. Ivo Kuusk ja Mati Palm loovad usutavad Maxi ja Kaspari, Mare Jõgeva (Agathe) demonstreerib oma vokaalset meisterlikkust.

Weberi ooperis on tähtis koht ka lavalisel tegevusel. Kui helilooja poolt antud rõhud muusikas säilitada, ent muuta need laval, on paratamatult tasakaal rikutud, mis kohati torkabki silma «Estonia» lavastuses. Lavastuslikult jäävad mõned momendid arusaamatuks.

Esiteks: miks on 2. vaatuse algul tegevus metsniku majast välja toodud? Kas ainult selleks, et pärast Anncheni repiilki, kus ta räägib pruudi pisaratest ja kevadisest vihmast, mis mõlemad ootamatult algavad ja lõpevad, lasta laval vihma sadada? Sümboolika küll, kuid mitte eriti veenev. Sümboolika libretos on sügavam: esiisa Kuno pilt on seinalt kukkunud ja Agathet riivanud, see äratav tütarlapses õigustatult hirmu ja halbu

eelaimusi. Libretos on kõik peensusteni läbi mõeldud, rõhu suvaline mujaleasetamine lavastaja poolt kõigutab tasakaalu.

Teiseks: pruutneitside laul, mis on ooperis üks südamlikumaid ja siiramaid numbreid, on millegipärast muudetud veiderdamiseks. See peaks siiski olema pruudipärja laul Agathele, mitte edvistamine publikuga.

Kolmandaks: lausa häirivalt mõjub koori passiivsus. Ta on küll süzeelises seoses näitlejatega, kuid ei oma mingit individuaalsust. Nagu käsu peale kord kükitatakse ja aetakse end püsti, tõstetakse ja langeatakse käsi, täpselt koos ja ihes taktis nagu elutu mass, ilma igasuguse mõtteta ja eesmärgita. Soovida jätab ka koori liikumine. On arusaadav, et selline ühenäolisus ongi lavastajal eesmärgiks seatud, võib-olla peab see kontrasteerima peakangelaste eredate individuaalsustega, ent selles ooperis ei anna niisugune lavastuslik võte soovitud efekti.

Neljandaks: ooperi lõpul, kulminatsioonimomendil, kui Max tulistab saatusliku lasu, «langevad üheaegselt nii Agathe kui ka Kaspar» (Weberi kirjast, mis on trükitud kavalehel). Lavastuses ei lange kumbki, ka mitte valge tuvi, kelle pihta lask oli sihitud. Agathe minestab püsti, jalu, tõstes ehmata margiks ainult käed näo ette, Kaspar jalutab tükk aega pärast lasku ringi, lõpuks hüppab lava taha — kogu stseen jääb segaseks: keda lasti, keda tabati, miks Agathe laulab «Ma elan veel! Ma hingan veel!», mis sai Kasparist... Kas polnuks lihtsam ja selgem lavastada see stseen nii, nagu libretos ette oli nähtud?

Mõni sõna lavaefektidest. Weberi romantiline ooper nägi ette lapselikult naiivset muinasjutulisust. Libretos olid ära märgitud viimsedki peensused, näiteks nõiaakuulide valamisel Hundikuristikus peab lavapilt kiiresti muutuma. «Estonia» lavastuses domineerib Hundikuristikust stseenis rohkem staatika, kuid siin see ei häiri. Kaleidoskoopilisuse asemel väljapeetus, romantiliste «õuduste» asemel ekspressionistlikud «kummitused». Ooperi üldlavastuse seisukohalt jääb see stseen stiililt eraldiseisvaks, ent omaette üksusena on hästi õnnestunud. Hea efekti annavad pi-

● Mõtteid C. M. von Weberi ooperist «Nõidkütt» «Estonia» laval ●

kad vaimud, kuid lavastuslikult jääb mõndagi ebaselgeks.

Lavakujundus on omapärane ja huvitav, kuigi tundub, et mitte alati põhjendatud. Peaaegu tühi lava esitab näitlejatele suuri nõudmisi, nad on sunnitud end välja mängima, saamata emotsionaalset abi lava täitvatest rekvisiitidest. Täidetud laval on lihtsam tunda end vastavas miljöös ja sel puhul ei häiri vaatajat niivõrd ka soolomumbrite esitus minimaalse liikumisega. «Estonia» lavateoses jääb tegevus kohati seisma, solist esitab oma soolo, tegemata rohkem kui paar-kolm liigutust või sammu. Võib-olla on meie näitlejatele selline uudne lavakujundus lihtsalt esialgu võõras, harjumatu? Tahaks väga loota, et sellest «lavakrambist» jagu saadakse ja muusikaline dünaamika ka lavale üle kandub. Praegune lava üldmulje on siiski külm, hoolimata muusika elurõõmust. Puudu jääb sellest soojusest, mida vaataja hakkab lootma vahe-eesriide gobeläänilt (meisterlik teostus Uno Kärbiselt).

Ainult kiidusõnu võib öelda orkestri kohta. Mõned mõõdalaskmised tehniliselt keerukates kohtades ei riku head üldmuljet. Rõõmustab puhk-pillirühma tase ja kõikide orkestrantide kaasaelamistaha. Dirigente Peeter Liljed ja Tõnu Kaljustet võib ainult kiita, sest enamalt jaolt tänu neile päästab muusika kogu tüki. Orkester mitte ainult ei saada soliste, ta on neile ka võrdväärne partner. Meloodiarikas muusika lausa kutsub kaasa elama ja mängima, ka lava peaks olema sama aktiivne kui orkester, kohati kipub viimane oma innukusega esimest koguni varju jätma. Muusikalised karakterid on läbi ooperi välja peetud, eriti head on selles mõttes Agathe—Anncheni ja Mari—Kaspari duetid.

Alati ei saa edu pandiks lugeda novaatorlikkust, mõnikord on autori kujutluses elanud atmosfääri lavaletoomine palju raskem. Kas lugeda «Estonia» lavastust kordaläinuks või mitte? Kui vaatajal lahkuvad teatrisaalist mingi ebamäärane «ei-saanud-aru»-tundega, siis näitab see ilmselt, et kuskil oleks pidanud midagi teisiti tegema.